

OPĆE UREĐENJE UPORABE JEZIKA I PISMA U PARNIČNOM POSTUPKU

*Prof. dr. sc. Mihajlo Dika **

UDK 342.725
347.922.1:81'33
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: rujan 2007.

U radu se nastoji obraditi opće uređenje problemskog kompleksa uporabe jezika i pisma na kojemu sud, stranke i drugi sudionici međusobno komuniciraju u parničnom postupku. Utvrđuju se, najprije, ustavne i zakonske osnove toga instituta, nakon čega se posebno razmatraju pitanja usmene i pismene komunikacije tijekom parničnog postupka te pravnih posljedica povrede pravila o uporabi jezika i pisma u tom postupku. Zaključno se konstatira da način na koji je institut uređen de lege lata u bitnome, s jedne strane, osigurava strankama i drugim sudionicima zaštitu i ostvarivanje njihove pravne pozicije u postupku, ali da, s druge strane, vodi računa i o općim interesima organizacije i djelovanja parničnoga pravosuđenja te o suverenitetu Republike Hrvatske.

Ključne riječi: pismo, jezik, parnični postupak

I. UVOD

Pravozaštitna je zadaća parničnog postupka kao niza funkcionalno povezanih parničnih radnji njegovih subjekata omogućiti istinito i zakonito suđenje. Ispunjenje te zadaće treba se ostvariti uz maksimalno poštovanje postupovnih prava, u prvom redu prava stranaka na kontradiktorno raspravljanje. Upravo je stoga bilo izvanredno važno pri uređenju medija za poduzimanje parničnih radnji stranaka i njima uvjetovane komunikacije između postupovnih subjekata voditi računa o tim pravozaštitnim ciljevima. Pritom, je, međutim, bilo nužno uzeti u obzir i pravo Republike Hrvatske kao suverene države da pitanje uporabe tih medija uredi prema temeljnim postulatima svoga ustavnoga poretka.

* Dr. sc. Mihajlo Dika, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

U hrvatskom parničnom postupku sud, stranke i drugi sudionici komuniciraju između sebe usmeno (4., 14. 102.)¹ i pismeno (14., 103., 104.). Zato će uspješnost komunikacije u parničnom postupku i time ostvarivanje njegove pravozaštitne zadaće u značajnoj mjeri ovisiti o uređenju uporabe jezika, odnosno jezika i pisma kao medija kojima će se ta komunikacija obavljati.

Ustavom² je propisano da je u Republici Hrvatskoj u službenoj uporabi hrvatski jezik i latinično pismo (12/1. URH), ali da se, iznimno od toga pravila, u pojedinim lokalnim jedinicama uz hrvatski jezik i latinično pismo u službenu uporabu može uvesti i drugi jezik te ćirilčno ili koje drugo pismo pod uvjetima propisanim zakonom (12/2. URH). Navedene ustavne odredbe razrađene su u Zakonu o parničnom postupku. Opće je pravilo, usklađeno s tim odredbama, da se parnični postupak vodi na hrvatskom jeziku i uz uporabu latiničnog pisma ako za uporabu u pojedinim sudovima nije zakonom uveden koji drugi jezik ili koje drugo pismo (6.). Ta je opća odredba razvijena i dograđena posebnim odredbama o usmenom komuniciranju suda, stranaka i drugih sudionika u postupku na ročištima (102., v. *infra ad* II.), o jeziku i pismu na kojem sud u pisanom obliku komunicira sa strankama (103.), o jeziku i pismu na kojem stranke u pisanom obliku komuniciraju sa sudom te s protivnom strankom i s drugim sudionicima u postupku (104.) (v. *infra ad* III.), o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u postupku (104.) te o pravnim posljedicama povrede prava na uporabu jezika (354/2.7., v. *infra ad* IV.). Pitanje uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina posebno je uređeno i Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02; UZPNM) te detaljnije razrađeno Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj (ZUJPNM). Zakonom o parničnom postupku utvrđena su i opća pravila o jeziku i pismu interne i međunarodne pravne pomoći (183., 184.); posebna pravila o jeziku i pismu međunarodne pravne pomoći sadržana su i u nizu multilateralnih i bilateralnih konvencija.

¹ U ovom radu odredbe pojedinih zakona označavat će se navođenjem broja članka, stavka odvojenog kosom crtom od broja članka te točke, odvojene točkom od broja članka ili stavka. Više će stavaka ili točaka istoga članka ili stavka međusobno biti razdvojeno zarezom. Crtica između brojeva dvaju članaka ili stavaka koristit će se radi označavanja da se sve odredbe između tih brojeva odnose na tekst ispred njih. Za označavanje pojedinih propisa koristit će se njihove kratice, koje će biti definirane u tekstu. Jedino će se odredbe Zakona o parničnom postupku (NN 26/91, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03) navoditi bez naznake kratice toga zakona.

² Ustav Republike Hrvatske (NN proć. 41/01.; URH).

U ovom će radu biti razmotreno samo opće uređenje uporabe jezika i pisma u parničnom postupku, što znači da neće biti obrađena pitanja uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina te jezika i pisma interne i međunarodne pravne pomoći. Ta složena problematika zaslužuje elaboraciju koja nadilazi svrhu i zadaću ovoga rada.

II. JEZIK USMENE KOMUNIKACIJE TIJEKOM POSTUPKA

1. Opća pravila o usmenoj komunikaciji

U pravilu sud, stranke i drugi sudionici u postupku usmeno komuniciraju (kao, uostalom, i pismeno) na hrvatskom jeziku (*arg. ex 6.*, 104.) koji je pred hrvatskim sudovima u službenoj uporabi (12/1. URH). Sud uvijek - ako se izuzmu slučajevi u kojima su ispunjeni uvjeti za službenu uporabu i drugih jezika - usmeno komunicira samo na hrvatskom jeziku. Stranke i drugi sudionici redovito će sa sudom također komunicirati na tom jeziku. Ipak, stranke i drugi sudionici u postupku imaju pravo pri sudjelovanju na ročištima i pri usmenom poduzimanju drugih procesnih radnji pred sudom upotrebljavati **svoj jezik** (102/1.1.). Ako se postupak ne vodi na jeziku stranke odnosno drugih sudionika u postupku, osigurat će im se usmeno prevođenje na njihov jezik onoga što se na ročištu iznosi te usmeno prevođenje isprava koje se na ročištu koriste radi dokazivanja (102/1.2.). Stranke i drugi sudionici u postupku poučit će se o pravu da usmeni postupak pred sudom prate na svom jeziku uz pomoć tumača (102/2.1.). Oni se mogu odreći prava na prevođenje ako izjave da znaju jezik na kojem se vodi postupak (102/2.2.). U zapisniku će se zabilježiti da im je dana pouka te izjave stranaka odnosno sudionika (102/2.3.). Prevođenje obavljaju tumači (102/3.). Troškovi prevođenja padaju na teret stranke ili sudionika kojega se tiču (102/4.).

2. Stadiji postupka u kojima se postavlja pitanje uporabe jezika u usmenoj komunikaciji sa sudom tijekom postupka

Odredbu da stranke i drugi sudionici u postupku imaju pravo pri sudjelovanju na ročištima i pri usmenom poduzimanju drugih procesnih radnji pred sudom upotrebljavati svoj jezik (102/1.1.) treba shvatiti u smislu da bi oni imali pravo na uporabu svoga jezika u usmenoj komunikaciji sa sudom, protivnom

strankom i drugim sudionicima u postupku na ročištima (općenito: 114. - 116.; pripremnom ročištu: 286. - 292.; ročištima za glavnu raspravu: 294. - 320.), na kojim se komunikacija između procesnih subjekata odvija usmeno. Iznimno od pravila (14.), stranke i drugi sudionici u postupku imali bi pravo koristiti se svojim jezikom i prigodom davanja usmenih izjava izvan ročišta, npr. pri davanju izjava na zapisnik kod suda (97/1., 99/2., 106/4.) ili o promjeni adrese (145/1.), osim u postupku pred trgovačkim sudovima u kojemu stranke (i, treba uzeti, drugi sudionici) ne mogu izvan ročišta tako davati svoje izjave (501/1.).

3. Pravo na uporabu svoga jezika

Pravo na uporabu svoga jezika “složeno” je pravo njegova ovlaštenika. Ono obuhvaća:

(1) pravo ovlaštenika na **aktivnu uporabu** svoga jezika pri sudjelovanju na ročištima i pri usmenom poduzimanju drugih procesnih radnji pred sudom, dakle na davanje usmenih izjava na svome jeziku (102/1.);

(2) pravo ovlaštenika, koje je implicirano u prvom navedenom pravu jer bi ono bez njega bilo iluzorno, da ono što je usmeno priopćio bude usmeno prevedeno na ročištu na oficijelni jezik suda kako bi sa sadržajem njegovih izjava bili upoznati sud, protivna stranka i drugi sudionici u postupku;

(3) pravo ovlaštenika na **pasivnu uporabu** svoga jezika, dakle pravo da mu se na taj jezik usmeno prevode usmene izjave sudaca, protivne stranke i drugih sudionika na ročištu te da mu se na taj jezik usmeno prevedu isprave koje se na ročištu koriste radi dokazivanja (*arg. ex 102/1.1.*);

(4) pravo ovlaštenika na **pouku o pravu** na uporabu svoga jezika, zapravo o pravu da usmeni postupak pred sudom prati na svom jeziku uz pomoć tumača (*arg. ex 102/2.1.*);

(5) pravo ovlaštenika da sud po službenoj dužnosti osigura tumača koji će prevoditi njegove usmene izjave i njemu usmene izjave drugih (*arg. ex 102/3.*);

(6) pravo ovlaštenika da sud, ako za to budu ispunjeni uvjeti, iz svojih sredstva osigura pokriće troškova prevođenja (*arg. ex 102/4., 175.*).

4. “Svoj” jezik

U Zakonu nije definiran pojam “svoj jezik”. U pravilu će to biti jezik države koje je stranka ili drugi sudionik državljanin, dakle i hrvatski jezik ako je

ovlaštenik toga prava državljanin Republike Hrvatske, odnosno još uže jezik naroda ili nacionalne manjine čiji je pripadnik, neovisno o tome je li taj jezik hrvatski ili neki drugi. Trebalo bi, međutim, prihvatiti i zahtjev stranke da joj se omogući uporaba i jezika koji najbolje zna, koji smatra svojim (osnovnim, "radnim") jezikom. *Ratio* je, naime, prava na uporabu jezika u postupku da se stranci i drugim sudionicima omogući pošteno suđenje, da im se osigura ravnopravnost u postupku, jednakost u oružju te mogućnost da u njemu *lege artis* raspravljaju odnosno štite svoja prava (*arg. ex 5/1.*), pa je zato pitanje jezika pitanje komunikacijskoga medija kojim će se to postići na najbolji mogući način. U tom bi smislu stranci i drugom sudioniku trebalo, *argumento a maiori ad minus*, omogućiti da se, ako oni to traže ili ako na to pristanu, u postupku umjesto "pravim" svojim jezikom, jezikom za koji ponekad neće biti jednostavno pronaći tumača, ili će to biti teško i skupo, koriste nekim drugim jezikom za koji je bitno jednostavnije i jeftinije pronaći tumača (npr. engleskim), koji ne znaju tako dobro kao svoj jezik, ali ga ipak znaju dovoljno da bi na njemu mogli ostvariti svoje pravo da aktivno i pasivno sudjeluje u postupku.

Budući da inzistiranje na uporabi svoga jezika može biti motivirano i evazivno-dilatatornim pa i šikanoznim nastojanjima stranaka i drugih sudionika u postupku, bit će potrebno pravu na uporabu jezika postaviti i određene granice - stranka i drugi sudionici ne bi bili ovlašteni koristiti se pravom na uporabu svoga jezika iz šikanoznih razloga (*arg. ex 9., 10.*). Tako nekomu tko je hrvatski državljanin, tko se školovao, živi i radi u Republici Hrvatskoj ne bi trebalo priznati pravo da inzistira na uporabi jezika etničke grupe kojoj pripada (dalekim) podrijetlom ili kojoj želi pripadati iako s njome nema neke objektivne veze, jezik koji gotovo nitko ne poznaje, pa vjerojatno ni on sam; za koji praktično nije moguće osigurati tumača. Sudska će praksa glede toga morati izgraditi razumne standarde vodeći svakako računa o tome da svatko ima pravo na uporabu jezika za koji se opravdano može zaključiti da je njegov. Treba zapravo uzeti da bi na osobi koja se želi koristiti u postupku jezikom koji nije u službenoj uporabi bio teret dokazivanja da je taj jezik njezin. Pritom bi okolnost da je netko državljanin određene strane zemlje *prima facie* opravdavala njegov zahtjev da mu se omogući prevođenje na (oficijelni) jezik te države; slično bi bilo i s pripadnicima nacionalnih manjina odnosno etničkih skupina koji u državi kojoj pripadaju imaju pravo na oficijelnu uporabu jezika tih manjina odnosno skupine. Njima, međutim, ne bi trebalo uskratiti pravo da se koriste svojim jezikom samo zato što im se to ne dopušta u zemlji čiji su državljani.

Pod pojmom neoficijelnog jezika u Republici Hrvatskoj trebalo bi inače u svakom slučaju razumjeti druge standardizirane (i priznate) jezike koji su ofi-

cijelni jezici u drugim državama, npr. albanski, češki, engleski, francuski, mađarski, njemački, talijanski, ali i jezike domaćih i stranih nacionalnih manjina.

Pod pojmom svoga jezika trebalo bi razumjeti i oblike izravnog, nepisanog komuniciranja na ročištima s osobama koje ne govore nijedan od tzv. govornih jezika, već se sporazumijevaju putem odgovarajućih, u pravilu standardiziranih znakova. U tom bi se smislu moglo govoriti o jeziku gluhih i/ili nijemih osoba.

Premda su odredbe o pravu na uporabu svoga jezika (102/1., 2.) tako stilizirane da se iz njih može izvesti zaključak da je pravo na uporabu svoga jezika pravo svih sudionika u postupku neovisno o tome jesu li hrvatski ili strani državljani, i koji je “njihov” jezik, hrvatski ili neki drugi, dakle neovisno o tome je li njihov jezik (u pravilu) u službenoj uporabi u sudu, pitanje prava na uporabu svoga jezika zapravo se postavlja samo onda kad se on razlikuje od osnovnog oficijelnog jezika, dakle od hrvatskog jezika. Za one čiji je jezik istodobno i oficijelni jezik problem osiguranja prava na uporabu jezika se ne postavlja. Ipak, pitanje prava na uporabu svog jezika može se postaviti i kad netko govori (samo) neoficijelnim dijalektom oficijelnog jezika, zbog čega, s jedne strane, ne može ili s teškoćama može razumjeti oficijelni jezik, dok, s druge strane, drugi imaju bitnih poteškoća u razumijevanju onoga što on iznosi.

5. Tko ima pravo na uporabu svoga jezika?

Pravo na uporabu svoga jezika imaju stranke i drugi sudionici u postupku (102/1.). Dok određenje pojma stranke ne bi trebalo izazivati posebne probleme - to bi bio procesni subjekt koji u postupku traži donošenje odluke određenog sadržaja (tužitelj) u odnosu prema jednom drugom procesnom subjektu (tuženik), određenje pojma tzv. drugih sudionika u postupku moglo bi biti praćeno određenim dvojbama.

Pod pojmom “drugi sudionici” u kontekstu navedenih odredaba članka 102. ZPP treba razumjeti umješaća, zastupnika, svjedoka, vještaka, tumača, treću osobu koja je dužna edirati ispravu ili o njoj dati informacije, dostavljača, svakako u slučajevima u kojima u postupku trebaju usmeno komunicirati sa sudom. Kad su u pitanju profesionalni punomoćnici, odvjetnici, kad nastupaju u tom svojstvu ne bi imali pravo tražiti da im se omogući uporaba njihova jezika ako se on razlikuje od oficijelnog jezika - oni bi na to eventualno imali pravo samo u incidentalnom postupku u kojem bi se izravno odlučivalo o nekom njihovom pravu, dužnosti, odgovornosti, npr. u incidentalnom postupku o njihovom

kažnjavanju (10., 110., 318.), ili za naknadu troškova postupka (156/2.). Isto bi vrijedilo i za osobe koje oficijelno nastupaju u postupku, npr. za dostavljače. O specifičnom tretmanu svjedoka i vještaka kao sudionika u vezi sa snošenjem troškova postupka izazvanih prevođenjem na njihov jezik v. *infra*, ad 13.

6. Pravo na aktivnu uporabu svoga jezika

Iz odredbe po kojoj stranke i drugi sudionici u postupku imaju pravo pri sudjelovanju na ročištima i pri usmenom poduzimanju drugih procesnih radnji pred sudom upotrebljavati svoj jezik (102/1.1.), proizlazilo bi da im je zajamčeno pravo aktivne uporabe njihova jezika: stranka, umještač, zakonski zastupnik i zastupnik po zakonu stranke na tom bi jeziku imali pravo raspravljati u postupku pred sudom (5.); stranka bi imala pravo da na tom jeziku bude saslušana kad se izvodi dokaz saslušanja stranaka (264. - 271.); umještač, svjedok i vještak imali bi pravo prigodom saslušanja iskazivati na tom jeziku. Profesionalni punomoćnici, odvjetnici, kad u postupku nastupaju u tom svojstvu, moraju znati službeni jezik suda i stoga bi s njime morali komunicirati na tom jeziku, čak i kad taj jezik ne bi bio njihov jezik. Premda to nije izrijekom predviđeno, pravo na aktivnu uporabu svoga jezika impliciralo bi pravo da se od suda traži da osigura prevođenje izjava i procesnih radnji koje poduzimaju osobe koje imaju pravo na uporabu svoga jezika kad on nije oficijelni jezik (v. *supra*, ad 3.).

7. Pravo na pasivnu uporabu svoga jezika

Ako se postupak ne vodi na jeziku stranke odnosno drugih sudionika u postupku, trebalo bi im, na njihov zahtjev, osigurati usmeno prevođenje na njihov jezik onoga što se na ročištu iznosi te usmeno prevođenje isprava koje se na ročištu koriste radi dokazivanja (*arg. ex* 102/1.2.). Usmeno bi se trebale prevoditi usmene izjave suda, protivne stranke, njezinih zastupnika, drugih sudionika u postupku, osobito svjedoka i vještaka.

8. Dužnost davanja pouke o pravu na uporabu svoga jezika

Sud je dužan poučiti stranke i druge sudionike u postupku o pravu da usmeni postupak pred sudom prate na svom jeziku uz pomoć tumača (102/2.1.). Sud

treba tako postupiti kad iz kontakta s tim osobama shvati da je riječ o osobama kojima to pravo treba osigurati. Pouka bi se sastojala u upoznavanju s pravom da pri usmenom poduzimanju radnji u postupku aktivno u njemu nastupaju na svom jeziku, odnosno da pasivno prate poduzimanje usmenih radnja, i to preko tumača. Pouka bi uključivala i upozorenje o dužnosti snošenja troškova prevođenja (*arg. ex 102/4.*). Ako sud ne bi mogao pouku dati na oficijelnom jeziku zato što je stranka ili drugi sudionik ne bi razumio, bio bi dužan osigurati tumača preko koga bi je priopćio tim osobama. I troškovi takvoga tumača teretili bi osobu kojoj se pouka daje (*arg. ex 102/4., 153.*).

9. Postavljanje zahtjeva za uporabu svoga jezika

Svoj zahtjev da im se omogući uporaba svoga jezika stranke i drugi sudionici mogli bi najaviti u podnesku ili postaviti usmeno na ročištu. Sud bi o tome odlučivao rješenjem u kojem bi odobravao ili uskraćivao uporabu traženog jezika i u kojem bi određivao visinu predujma za pokriće troškova prevođenja te rok u kojem se on mora predujmiti (*v. infra, ad 13.*).

Treba uzeti da bi bila dopuštena posebna žalba protiv rješenja suda kojim bi odbio zahtjev stranke za uporabu jezika (*arg. ex 378/1.*). Bila bi riječ o odluci o temeljnom ljudskom pravu, a ne o rješenju o upravljanju postupkom.

Sud bi o postojanju prava na uporabu svoga jezika odlučivao na razini vjerojatnosti.

10. Odricanje od prava na prevođenje

Stranke i drugi sudionici mogu se odreći prava na prevođenje ako izjave da znaju jezik na kojem se vodi postupak (102/2.2.). Oni te izjave mogu dati na oficijelnom jeziku suda, i to izrijekom - time bi potvrdili i da taj jezik znaju. Sud ne bi mogao otkloniti odricanje od prava na prevođenje čak i kad bi bio siguran da osoba koja se tog prava odriče ne zna oficijelni jezik, jer o toj osobi ovisi hoće li ili neće iskoristiti svoje pravo da sudjeluje u postupku; ona uostalom prevođenje može spriječiti time što će uskratiti polaganje predujma (*v. infra, ad 13.*), pa bi u tom smislu bilo moguće govoriti i o konkludentnom odricanju od prava na prevođenje. U doktrini se zastupa i stajalište da sud ne bi smio

dopustiti stranci ili drugom sudioniku da se odreknu toga prava ako ne bi znali jezik na kome se postupak vodi.³

Izjava o odricanju bila bi opoziva, i to stoga što se naknadno, tijekom postupka, može pokazati da stranke ili drugi sudionik ipak ne znaju dovoljno oficijelni jezik da bi aktivno i pasivno mogli sudjelovati u postupku. Razlozi za opozivanje izjave o odricanju svakako bi trebali biti opravdani, što bi sud ocjenjivao s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja. Odgovarajuće bi trebalo vrijediti i za naknadnu spremnost stranke ili drugog sudionika da uplati predujam za prevođenje.

11. Zapisničke konstatacije

Sud je dužan u zapisniku (123. - 129.) konstatirati (1) da je dana pouka o pravu na prevođenje te (2) izjavu stranke odnosno sudionika kojim traže ostvarenje prava na uporabu svoga jezika odnosno kojim se odriču prava na uporabu toga jezika (102/2.3.). U zapisnik bi trebalo doslovno konstatirati sadržaj pouke kao i izjave stranke ili drugog sudionika - da bi se izbjegli eventualni nesporazumi o sadržaju tih konstatacija. Zapisnik kao javna isprava dokazivao bi snagom oborive zakonske predmnjeve istinitost svoga sadržaja (221/3., 230.).

12. Prevođenje

Prevođenje obavljaju tumači (102/5.; 245., 246., 263.). Sud je dužan osigurati tumača, u pravilu, iz reda zakletih sudskih tumača (*arg. ex* 263.). Tumač bi usmeno prevodio usmene izjave suda, stranaka i drugih sudionika na ročištu s oficijelnog jezika na jezik osobe koja se ima pravo u postupku služiti svojim jezikom te s tog jezika na oficijelni jezik. On bi bio dužan prevoditi i isprave koje se na ročištu koriste radi dokazivanja (*arg. ex* 102/1.).

13. Predujmljivanje sredstava za pokriće troškova prevođenja

Odredbu po kojoj troškovi prevođenja padaju na teret stranke ili sudionika kojega se tiču bilo bi moguće shvatiti dvojako (102/4.). Prvo, u smislu da bi

³ Usp. Triva-Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, (Zagreb: Narodne novine, 2004.), str. 357.

se od osobe kojoj treba osigurati ostvarenje prava da se služi svojim jezikom u postupku moglo zatražiti da predujmi sredstva za pokriće troškova prevođenja i zapravo polaganjem odgovarajućeg predujma uvjetovati ostvarenje tog njezinog prava. U prilog takvom shvaćanju išla bi okolnost da se na tumače na odgovarajući način primjenjuju odredbe o pravu vještaka na naknadu troškova i na nagradu (*arg. ex* 256., 263.), što bi nametalo i potrebu da se i na tumače primijene odredbe o polaganju predujma za pokriće troškova prevođenja (153.). Drugo, u smislu da se osobi kojoj treba osigurati prevođenje ne bi moglo ostvarenje toga njezina prava uvjetovati polaganjem predujma - od nje bi se tek naknadno moglo tražiti da naknadi troškove izazvane prevođenjem. U prilog tom drugom shvaćanju išla bi interpretacija po kojoj bi sintagma da troškovi prevođenja padaju na teret osobe koje se tiču upućivala samo na konačno snošenje tih troškova. Takvo bi shvaćanje pogodovalo poziciji osobe kojoj treba osigurati prevođenje, ubrzavalo bi sam postupak, ali bi izlagalo tumače riziku da bi morali naknadno, na temelju sudske odluke o tome, tražiti ovrhu protiv te osobe radi namirenja dosuđenih troškova i nagrade (*arg. ex* 153/4.). Taj bi rizik povećavala okolnost da će osobe kojima bi trebalo osigurati prevođenje često biti stranci u prolazu, od kojih će zbog toga naknadno biti teško naplatiti dosuđene iznose. Čini se da bi trebalo prihvatiti prvo navedeno shvaćanje jer ono odgovara smislu razmatrane odredbe - onaj na čiji teret padaju troškovi prevođenja treba u pravilu predujmiti sredstva za njihovo pokriće jer se inače ono neće osigurati (*arg. ex* 153/3.). Do uvjetovanja prava na prevođenje polaganjem predujma svakako neće doći u onim slučajevima u kojima bi stranku ili drugog sudionika trebalo osloboditi plaćanja troškova postupka (172. - 177.).

Dok bi se odredba po kojoj troškovi prevođenja padaju na teret stranke ili sudionika mogla bez rezerve primijeniti na stranke, umješake i zastupnike stranaka, kad je riječ o svjedocima, vještacima, tumačima i dostavljačima, ta bi se odredba na njih mogla primijeniti samo u incidentalnim postupcima u kojima bi oni imali položaj stranke *sui generis*, npr. u postupku njihova kažnjavanja (10., 110., 248., 255., 263., 318.), u postupku u kojem bi se odlučivalo o njihovu pravu na naknadu troškova i (kad je riječ o vještaku i tumaču) na nagradu (153., 249, 256., 263.) odnosno u postupku u kojem bi se odlučivalo o njihovoj odgovornosti za naknadu troškova drugim sudionicima u postupku (248/5., 255/3, 263.). Troškove prevođenja radi saslušanja svjedoka i vještaka morala bi snositi stranka na čiji teret padaju troškovi izvođenja tih dokaza (*arg. ex* 153.).

14. Konačno snošenje troškova osiguranja prava na uporabu svog jezika

Stranka koja je uspjela u postupku ne bi imala pravo tražiti naknadu troškova prevođenja koje je imala zato što je u njemu sudjelovala - ti bi troškovi išli definitivno na njezin teret (*arg. ex 102/4.*). Protivnik stranke kojoj je trebalo osigurati prevođenje imao bi pravo na naknadu (dopunskih) troškova koji su mu ostvarivanjem toga prava prouzročeni, npr. troškova ročišta koje je odgođeno da bi se stranci ili drugom sudioniku koji je uz nju vezan omogućilo ostvarenje prava da se u postupku koristi svojim jezikom (*arg. ex 156.*).

III. JEZIK PISMENE KOMUNIKACIJE

1. Općenito

Problem pismene komunikacije u parničnom postupku postavlja se višestruko. Prvo, kao pitanje pismene komunikacije suda sa strankama i drugim sudionicima u postupku. Drugo, kao pitanje pismene komunikacije stranaka i drugih sudionika u postupku sa sudom. Treće, kao pitanje pismene komunikacije stranaka i drugih sudionika u postupku međusobno. Četvrto, kao pitanje pismene komunikacije u sporovima u kojima su ispunjene pretpostavke za korištenje jezika i pisma nacionalnih manjina. Peto, kao pitanje pismene komunikacije suda s drugim sudovima odnosno državnim tijelima ili osobama s javnim ovlastima prigodom traženja odnosno pružanja pravne pomoći.

U okviru ove dionice rada nastojat će se odgovoriti samo na prva tri naznačena pitanja (*v. infra, ad 2. - 4.*).

2. Jezik pismene komunikacije suda sa strankama i drugim sudionicima u postupku

Pozivi, odluke i druga pismena upućuju se strankama i drugim sudionicima u postupku na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu (103.). Navedenim pravilom utvrđeni su jezik i pismo na kojima sud (u pravilu) upućuje strankama i drugim sudionicima pozive, odluke i druga pismena u parničnom postupku - on ih upućuje na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu. U tom smislu ta odredba

korespondira ustavnoj odredbi po kojoj je u Republici Hrvatskoj u uporabi (u pravilu) hrvatski jezik i latinično pismo (12/1. URH), ali i općoj odredbi ZPP-a po kojoj se parnični postupak vodi na hrvatskom jeziku i uz uporabu latiničnog pisma, ako za uporabu u pojedinim sudovima nije zakonom uveden koji drugi jezik ili koje drugo pismo (6.).

Termin “upućuju” iz pravila po kome se pozivi, odluke i druga pismena upućuju strankama i drugim sudionicima u postupku na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu (103.) treba shvatiti u smislu “dostavljaju” jer sud u pisanom obliku sa strankama korespondira po pravilima o dostavi (133. - 149.).

3. Jezik pismene komunikacije stranaka i drugih sudionika sa sudom

Stranke i drugi sudionici u postupku upućuju sudu svoje tužbe, žalbe i druge podneske na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu (104.). Navedenim pravilom uređeno je pitanje jezika i pisma na kojemu (u pravilu) stranke i drugi sudionici u postupku komuniciraju sa sudom, zapravo u kojem mu obliku upućuju svoje podneske (106. - 110.) - oni su to dužni činiti na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu.

O pojmu stranke i drugih sudionika u ovom kontekstu v. *supra*, ad II.5.

Izraz “upućuju” u pravilu po kojem stranke i drugi sudionici u postupku upućuju sudu svoje tužbe, žalbe i druge podneske na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu (104.) treba shvatiti u smislu da obuhvaća slučajeve u kojima stranke poštom upućuju svoje podneske sudu ili ih neposredno predaju u sudu - u prijemnom uredu ili na ročištu (*arg. ex* 113.).

4. Jezik međusobne pismene komunikacije stranaka i drugih sudionika

U određenim slučajevima stranke i drugi sudionici izravno, mimo suda, upućuju pismena jedni drugima kad su na to ovlašteni (133.c/1.) ili kad im je to naloženo (133.c/3.; 499.). Za te je slučajeve mjerodavna odredba članka 104. koja uređuje pitanje jezika i pisma na kojem stranke i drugi sudionici u pisanom obliku komuniciraju sa sudom, što zapravo uključuje i jezik i pismo pismena koja oni izravno upućuju jedni drugim umjesto da to čine preko suda. Naime, sva pismena koja upućuju izravno jedni drugima sudionici u postupku moraju podnijeti i sudu, pa se stoga ona jezično i glede pisma moraju podudarati.

IV. SANKCIJE ZBOG POVREDE PRAVA NA UPORABU JEZIKA

Postoji apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka ako je sud protivno odredbama ZPP-a odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tijek postupka na svom jeziku, a stranka se zbog toga žali (354/2.7.). U judikaturi je izraženo stajalište da propuštanje podučavanja stranaka o njihovim pravima može imati značaj samo relativno bitne povrede.⁴ Međutim, takvo propuštanje može ipak imati značenje apsolutno bitne povrede ako zbog njega stranci nije dana mogućnost da raspravlja pred sudom (354/2.6.). Propuštanje suda da u zapisniku konstatira davanje pouke te izjave stranke ili drugog sudionika u povodu te pouke moglo bi imati značenje samo tzv. relativno bitne povrede (354/1.). Značenje apsolutno bitne povrede ne bi, *a contrario*, imala okolnost da je sud odbio zahtjev kojeg drugog sudionika (npr. umješčača) da se u postupku služi svojim jezikom, odnosno okolnost da ga nije poučio da mu to pravo pripada. Takva bi povreda eventualno mogla biti sankcionirana samo kao relativno bitna povreda (354/1.). Zbog povreda pravila o jeziku mogu se izjaviti žalba (354/2.7.) i revizija (*arg. ex* 385/1.1.).

V. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Opće uređenje uporabe jezika i pisma u parničnom postupku može se smatrati zadovoljavajućim. Ono u bitnome osigurava strankama i drugim sudionicima da se u komunikaciji s drugim procesnim subjektima koriste jezikom i pismom kao medijima komunikacije na način koji će im funkcionalno omogućiti zaštitu i ostvarivanje njihove pravne pozicije u postupku. To uređenje, međutim, vodi računa i o općim interesima organizacije i djelovanja parničnoga pravosuđenja, ali i o potrebi da državni suverenitet Republike Hrvatske dođe na odgovarajući način do izražaja i pri definiranju jezika i pisma na kojemu će se komunicirati u postupku pred njezinim tijelima.

⁴ Tako i VsH Gzz 55/83 - NZp 24/84-135.

Summary

Mihajlo Dika*

**GENERAL REGULATION OF THE USE OF LANGUAGE
AND SCRIPT IN CIVIL LITIGATION**

In this paper, the author deals with the general regulation of the complex problem of the use of language and script in which the court, the parties and other participants communicate in civil litigation. First, the constitutional and legal bases of this institute are established and then the issues of verbal and written communication during civil proceedings are analysed, as well as the legal consequences of the violation of the rules on the use of language and script in the proceedings. The author concludes that in the way this institute is de lege lata regulated it provides for the protection and realisation of the parties' legal position in the proceedings, and at the same time takes into account the general interest of the organisation and conduct of litigation and sovereignty of the Republic of Croatia.

Key words: script, language, civil litigation

* Mihajlo Dika, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb